Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ЗАМАН

2010 жыл 28-чи май, байрым кюн. №№ 100 (18441)

Багъасы3 сомду

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ ВРЕМЯ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Власть эм жамаат

Хар адамны оюму да манга бек магъаналыды

Къабарты-Малкъарны Президенти Арсен Каноков Интернетде видеоблог (blog.president-kbr.ru) ачханды. Анга къарагъанла Президентни тюбешулерини, къайры багъланыны, оноуларыны эмда оюмларыны юслеринден билирге боллукъдуна.

Видеоблог КъМР-ни Президентини официальный сайтыны (www.president-kbr.ru) мурдорунда къуралгъанды. Мында Арсен Каноковну Интернетни хайырланнганлагъа биринчи чакъыры сёзю басманнганды. Республиканы башчысыны оюмуна кёре, бу деменгили сеть-шёндюгю адамланы жашауларыны магъаналы кесегиди. «Интернет хар адамгъа да бек керекли затды. Кюн сайын аны ачып, хайырланмагъан адам бек аз болур. Сёз ючюн, мен эрттеликде ишими кесими электрон почтама эмда жангылыкълагъа къарагъандан башлаймма», - деди Президент. Он аны Интернет-приемный мындан ары да ишин тири бардырлыгъын да айтханды. «Кюн сайын мен 30-40 письмо алама. Онг болгъаны къадар, алаты олсагъат окъуп, къол салып, тийишли министрлеге ёа муниципалитетлени башчыларына жибереме. Аладан письмолада болгъан тилеклеге,тарыгъыулагъа кёре не мадарла этилгенлерини юсюнден аланы авторларына жиберирлерин излейме. Аны себепли жууапла мен къол салмай къайтарылгъан кезиуле да боладыла. Алай,ийнаныгъыз манга, аланы хар бири бла да мен шагъырейме»,-деп ангылатханды Арсен Баширович.

Президент видеоблогну ачып къарагъанла аны оноуларыны, мадарларыны юслеринде кеслерини оюмларын, аксыллары билдиррге боллукъларын эсгертгенди,алагъа къаралмай къалмазлыгъына ышандыргъанды. «Бу деменгили сеть ал кезиуде, шёндю халкъда айтылгъаныча, «къармаша билгенле» бир бирлерине оюмларын,проектлерин билдиррге ючюн къуралгъанды. Алай эсе, бюгюнлюкде да Интернетни хайырындан барыбызны да республиканда бола тургъан ишлени, башчыланы оноуларын сюзерге, билген амалларыбызны кёргюзтюрге, оюмларыбызны билдиррге, алай бла уа Къабарты-Малкъаргъа бирча муратларыбызгъа терк жетерге себеплик этерге онгубуз бардыы.

Бек баш муратыбыз а- Къабарты-Малкъар Республика Россей Федерацияда бек иги айныгъан,къолайлы жашагъан жерледен бири болурча, адамла, бир жары да кетмей, мында жашаргъа,ишлерге, юйюр къураргъа, сабийле табаргъа, хунерликлерин, фахмуларын да кёргюзтюрге, аланы хайырланыргъа сюерча этиудю. Биз кётюрюле барабыз, ким не айтса да, предприятияла ачыладыла, бюджет ёседи, социальный объектле, жолла ишленедиле, инвестиция проектле жашауда бардыыладыла.

Республиканы айныу даражасын, артыкъда экономикасын, бютюн бек кётюрсек, адамларыбызны жашау кюлайлыкълары, аны бла бирге кёллери да кётюрюллюкдю. Ол а бек магъаналыды. Жашауну мутхуз боялуларын тюрлендиррге, анга жарыкъыкъ,кёп тюрсюнле кийиррге керекди. Биз барбыз да республикабыз, ара шахарбыз,жетишмелерибиз, кёз къарап тургъанлай иги жаныла бола тургъан тюрлениуле бла ёхтемлениррге керекбиз»,-деген- ди Арсен Каноков.

«Бу блог Къабарты-Малкъарны шёндюгю эм келир заманы ючюн къайгъыргъанлагъа деп къуралгъанды»,-деп чертгенди Президент. Ол анга къарагъанла бла аны байламлыгъы бир тюрлю кёзбаусуз бардыыллыгъына ышанганын, хар адамны да оюму, ол сёгюу халда окъуна айтылсын, анга бек магъаналы болгъанын чертгенди: «Белгилисича, жаланда сансыз адамла даулашха кириучюдюле, аладыла сорулуа берген, сейирлик амалла да кёргюзтген. Ма аллайладыла жашауну тутургъу. Мени блогум алагъа деп къуралгъанды».

Арсен Каноковну видеоблогунда информация ыйыкъ сайын жангыртылгъанлай турлукъду.

Екатерина ТОЛАСОВА.
КъМР-ни Президентини бла Правительствосуну пресс-службасы.

КОНФЕРЕНЦИЯ

Докладла, жолоучулукъдан эсгериуле да

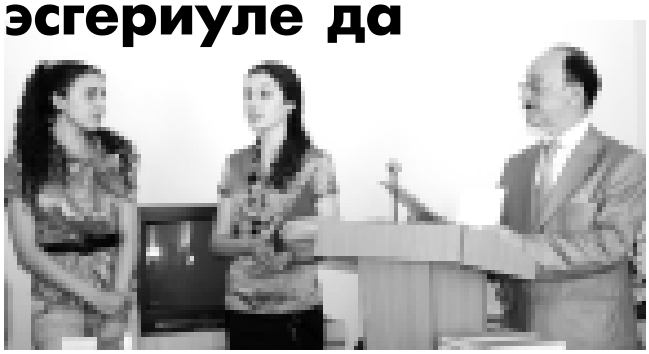

Т. Мальбяхов атлы Миллет библиотекада бараз кюн «Человек столько раз человек, сколько языков он знает» деген ат бла илму-практикалы конференция блгъанды. Аны экинчи кесегинде уа библиотеканы директору, профессор Анатолий Емузов Иорданиягъа баргъанда къыралны патчахы Хусейин бен Талал бла тюбешгенини юсюнден айтханды.

Бу мероприятие Библиотеканы битеуроссей кюноне аталгъанды.

Коференция ётерик залгъа киргенлей, кёрмюч да эсни бийлегенди. Аны биринчи кесегинде Американы, Великобританияны юслеринден китапла, тюрсюнлю суратла эм ингилиз тилде жазыула бар эдиле. Экинчисинде уа Емузовну Иорданияда тюбешиулеринден хапарлагъан суратла.

Жыйылыуну бардыргъан библиотеканы директору, Къабарты-Малкъарны къырал эл мюлк академиясында ингилиз тилден дерсле бергенин да биллдирип, ары келген студентле бла да таныштырды жыйылгъанланы. Сора ала кезиу-кезиу Лондонну, Вашингтонну, Нью-Йоркну культура жашауларыны юслеринден докладла эттендиле. Ала трибунагъа экишер-экишер чыгъып, бири ингилиз тилде окъуп, экинчиси уа орус тилге кёчюргенди.

Алай бла Татьяна Маслюк Американы 50 штатдан къуралгъаныны, анда бек уллу суу Миссисипи болгъаныны, жашагъан миллетледен кёп санлы афро-американлыла (12 процент), къытайлыла, японлула уа аз санлыгъа (3 процент) саналгъанларын билдиргенди. Къысха айтханда, докладчыла энциклопедиялада басмаланыучу информация бла хайырланнганды.

Сора, хар докладчы кесини сёзюн бошагъанлай, аны тилманчы ингилиз тилде идиомаланы, фразеологизмлени, нарт сёзлени къалай билгенин соргъанды.

Дагъыда «США-ны Правительствосу», «Вашингтон», «Нью-Йорк» деген- леге тынгылагъандыла ары келгенле. Ючюнчюсюнде бу шахар беш райондан къуралып, Манхаттан аны арасы, мында бек биийик юй 102 къатлы болгъаны, Бродвейде театрланы юслеринден да айтылгъанды.

Великобританиягъа эс бургъанла уа «Лондонну сейир жерлери», «Великобританияда СМИ-ле», «Англияда музыка» деген эм башха темалагъа докладла окъугъандыла. Гитче класслагъа тийишли «Жылны кезиулери» деген эм А.С. Пушкинни чыгъармаларын санап чыкъгъанла да болгъандыла.

Студентледен сора сёзню Анатолий Емузов кеси алгъанды. Ол Иорданияны бусагъатдагъы патчахы Мухаммат файгъамбарны 43 тёлюсюнде болгъанын айтханды. Емузов тюбешген а аны атасы бла 1992 жылда этгенди.

Озгъан ёмюрню 1990 жылларында Къабарты-Малкъар Востокну арап къыраллары бла шуёхлукъ тохташдыра башлагъандан сора атланнган эди мындан делегация Иорданиягъа. Планнга кёре, бизден баргъанла Сирияда, Тюркде да болургъа керек эдиле. Алай ол кезиуде Къабарты-Малкъарда къозгъалыу хапар ары да жетип, делегация артха къайтханды. Ол жыллада Анатолий Гузеровичь КъМР-ни тыш къыралла министри болгъаны себепли, Нальчикге къайтып келгенни тюзге санагъанды.

Ол айтханнга кёре, Хусейн бен Талал бла тюбешиу сейир ётген эди. Анга Америкада операция этилип, къарыусуз болгъаны себепли, къонакъла патчах бла жаланда 7-8 минут хапарлашырга эркин эдиле. Алай, белгиленнген заман бошалгъанда, патчах кеси ингилиз тилге кёчюп, дагъыда жарым сагъат ушакъ бардыргъандыла. Ахырында ол Емузовха саугъагъа кесини портретин, сагъат эм къама бергенди. Патчах портретин бек сыйлы кёрген адамларына береди.

Иорданиядан келген къонакъланы, КъМР-де да жарыкъ тюбеп, айыпсыз ашыргъанларын да эсгерген эди библиотеканы директору. Ол анда билдиргеннге кёре, дипломат болуп ишлеген жыллларында кёп къыралларда болгъанды. Аланы юслеринден «Мемуары дипломата» деген китап жаза турады.

Ахырында бир затха эс бурлукъ эдим. Библиотеканы битеуроссей кюню бла ол студентле этген докладланы не байламлыкълары бар эди? Библиотекаланы, журналистлени чакъырып, студентлени ингилиз тилни билгеннлерин алай сынагъра нек керекди? Сёзсюз, студентле кеслерин бек ариу кёргюзтюп, къараучу аллында абызырамай, буюкъмай окъугъандыла докладларын, аланы хазырлай, уллу къыйын салгъанларды да хакъды. Алай бу жумуш академияны кесинде къуралса, тийишли тюйюлмю эди?

САРАККУЛАНЫАсият.

Кадрла

Ахшы къошулуу

Росреестрни КъМР-де управлениясыны конференц-залында арбитраж управляющийлени хазырлагъан курсланы бошагъан онжети адамгъа окъууну таусханларыны юсюнден сертификатла берилгендиле.

Программаны координатору, республиканы Экономиканы айныты эм сатыу-алыу министерствосуну бёлюмюню начальниги Эфендиланы Рита билдиргеннге кёре, КъМР-ни экономикасына башчылыкъ этериклени хазырлау жаны бла президент программаны чеклеринде Къабарты-Малкъарны бизнес институнда билим алгъан специалистлени бу экинчи къауумуду.

Арбитраж управляющийлени хазырлау бла бирге, программада белгиленнгенине кёре, тыш къыраллы бек иги бизнес-школлада окъур эмда гитче эм орталыкъ бизнесге кадрланы хазырлар ючюн ингилиз тилни иги билирге керекди. Тыш къыраллада жыйырма беш адам окъуп къайтхандыла. Бюгюнлюкде уа окъургъа жибериллик жангы къауум къурала турады.

Бизни корр.

ТЕМИРЖАНЛАНЫ Махти, Черек районну администрациясыны башчысы:

- «Заманны» бир номерин да къоймай окъуйма. Арт кезиуде ол бютюнда сейир болгъанды. Аны бетлеринде тюбеген бир-бир затланы башха жерде тапхан да къыйынды. Биринчиден, ол кеси миллетибизни проблемалары бла байламлыды. Дагъыда эллерибизни жашаууна эс аслам бёлюнюп башлагъанды, ала не халда тургъанларына, адамлары- бызны не бла жашагъанларына. Республикада болгъан жангылыкъланы башха газетледен эсе алгъа «Заманда» табаргъа боллукъду. Бютюнда бег а башха газетледен кёчюрюлген материалда азайгъанын белгилерик эдим.

«Заман» бизни миллет газетибизди, халкъны миллет энчилигин, тилин сакълаугъа аны кесини информация-басма органы себеплик этедиле. Аны ючюн адамларыбыздан тилейме, «Заман» газет биргегизге болсун!

Хазырланыу

Халкъны жарыкъландырыр муратда

Сабийлени къоруулауну халкъла аралы кюню бла байламлы республиканы муниципальный районларында бла шахар округларында жашагъанлагъа консультацияла берир муратда 2010 жылда 31-чи майда бла 1-чи июньда аланы приемгъа алыу бардырыллыкъды. Он иш халкъны сабийлени не эркинликлери болгъанларыны эмда аланы къоруулауну амалларыны юслеринде толу жууап билдирир ючюн этиледи.

Муниципальный районлада бла шахар округлада жашагъанла бла КъМР-ни Адамны эркинликлери жаны бла уполномоченныйини ышаннгылы келечилери Къабарты-Малкъар Республикада Адамны эркинликлери жаны бла уполномоченныйни аппаратында ишлегенле бла бирге тюбешириккиле.

Сорлукълары болгъанла Нальчикде ёу телефонлагъа сёлеширрге боллукъдула:**47-71-03**, **47-72-04**, **42-51-78**.

КЪОЛДА БОЛГЪАН АХЧА

Онсомлукъла жарым жылдан сора алышындырылып бошаллыкъдыла

10-сомлукъ къагъыт ахчаланы аллай номиналлары болгъан монетала бла алышындыруу иш ахырына жетерге кёп къалмагъанды. Быйылны ахырына ол тюрлю ахчала жюрютюлюген кетерилликдиле. Алай «10 рэ» купюра алыкъа тёлеуню законлу ырысхысы болгъанлай турлукъду.

РФ-ни Ара банкыны къолда жюрютюлген ахча жаны бла департаментини директору Александр Юров айтханнга кёре, банкноталаны тюзда аллай номиналлы монетала бла алышындырыр бошар ючюн, 10-12 ай керек боллукъду. Алышындырыуну Ара банк озгъан жылда октябрьде башлагъан эди. Андан хыйсап этсек, белгиленнген болжалны кёп къалмай 8 айы озгъандыла.

Алай адамла монеталагъа терк тюзелалмайдыла – «къагъыт чыкъланы» хайырланыу тыннчыракъ кёрюнеди, деп тарыгъадыла Ара банкда.

- Былайда уа эмиссия институтха, кесини сейирлерин къоруулар ючюн, халкъгъа къысылукъ этиуню амалларын хайырланыргъа тюшюп турады, - дейди Александр Юров.

Эсигизге салайыкъ, 10-сомлукъ купюраланы монетала бла алышындырыуну баш сылтауу аялукъду. Къагъыт ахча 8 айдан кёп жашамайды, монета уа сау 20 жылны жюрютюледи. Алай бла уа 2012 жылгъа дери аяулукъ 18 миллиард сомгъа жетерикди.

Дагъыда былай къошаргъа керекбиз: 10-сомлукъ жангы монета жангыртылгъан темир ахчады. – Ол артыкъ багъа болмагъан къурчдан жарашдырылады, тышланнган да багъырны сары сплавы бла этиледи. Ол затланы хайырларындан а аны ауурлугъу азыракъ болады, аны чыгъарыугъа да азыракъ къоранчла этиледиле.

Эски монетала уа, багъалы багъыр-никель сплавладан ишленгенлери себепли, Ара банкга хазна къайтмайдыла, кеслерине хайыр тюшюре билген адамла, аланы жангыдан эритип сатадыла, алай бла уа къыралны казнасына заран тюшюрюледи.

- Бюгюнлюкде уа монетала кёбюрек заманны ичинде айландырыладыла, бизни кассаларыбызгъа къайтарыладыла. Бизни оюмубызгъа кёре, биз тап жолгъа тюшгенбиз деп, ёхтем айтады Ара банкны председателини биринчи орунбасары Георгий Лунтовский.

Интернетден алынып басмаланнганды.

Жазылыу

Хурметли жамаат!

2010 жылны экинчи жарымына жазылыу кампания барады. «Заман» газетге сиз связьны къайсы почта бёлюмюнде да жазылырга боллукъсуз. Жазылыуну алты айгъа багъасы тюрленмегенди, алгъыннгылай къалады - 356 сом 10 капек.

Бизни индексибиз - 51532

Жангылыкъла

Автопробег

Усталыкъларын кёргюзтгендиле

Черек районну администрациясыны пресс-службасыны таматасы Бёзюланы Заира билдиргеннге кёре, 29-чу майда Черек районну администрациясы, «Вертикаль» спорт-турист клуб, КъМР-ни профсоюзларыны федерациясыны совети эм къырал учреждениялада бла жамаат организациялада ишлегеннлени профсюзуну рескому къурап Уллу Хорламны 65-жыллыгъына, Россейни жалынчакъсыз профсоюзларыны 20-жыллыгъына эм къырал учреждениялада бла жамаат организациялада ишлегеннлени Россейли профсоюзларыны къуралыуларына жораланып автопробег бардырыллыкъды. Нальчик-Хасания-Герпегеж-Жемтала-Огъары Жемтала-Ташлы-Тала-Хызны башы-Сукан -Огъары Малкъар-Чирик кёл-Нальчик маршрут бла бездорожникледе Север-Осетия-Алания, Краснодар крайны, Астрахань, Пятигорск, Минеральные Воды, Баксан, Нальчик шахарланы, Бахсан эм Черек районланы келечилери кеслерини усталыкъларын кёргюзтюрюкдюле. Бу ишни кезиюнде Уллу Ата журт урушда ёлгенлени эсгертмелерине гюлле салыу боллукъду.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Солуу

Саулукъларын кючлендирликдиле

Чегем районда 1800 сабийни жай солуулларын кюндюзгю лагерьледе ётдюрюр онг боллукъду. Былтыр бла тенглешдиргенде, ол кёрюмдю эки кереге кёпдю. Аллай лагерьле кюз арты каникулланы кезиюнде да ишлерикдиле. Болсада алада солургъа жаланда 748 сабийни онгу боллукъду.

Юсюбюздеги жылны биринчи кварталында бюджет ахчагъа солуп, саулукъларын кючлер онгну 534 сабий тапханды. Ол кезиуде аланы тюрлю-тюрлю тапсыз болумладан эм от тюшюуден кеслерин къалай сакъларгъа кереклисине юйретгенди.

Асият АХИЕВА,
Чегем районну администрациясыны пресс-службасы.

Дата

Юбилей концерт

Баксан шахарны Культура дворецинде искусстволаны сабий школуну 50 – жыллыкъ юбилейине аталгъан ингир болгъанды. Ол заманны ичинде бу школну бошагъанланы жюзле бла санагъра боллукъду. Аладан кёбюсю окъууларын музыка бла байламлы этгендиле.

Мында жети бёлюм барды: скрипка, фортепиано, миллет къобуз, баян, аккордеон, хореография эм сурат ишлеу искусство. Юбилей ингирде алагъа жюрюген сабийлени кёрюрге боллукъ эди. Устазла бла сохталары музыка чыгъармаланы сокъгъандыла.

Коллективни бу къуучлы юбилейи бла КъМР - ни Культура министерствосуну, Искусстволаны Шимал Къавказ къырал институтуну, районну эм шахарны келечилери алгъышлагъанды. Бютюн да кёп ыспас сёз а школну биринчи директору Леонид Шанибовха айтылгъандыла. Педагог – ветеранлагъа уа КъМР-ни Культура министерствосуну сыйлы грамоталары берилгенди.

Элина ТААШЕВА,
Баксан шахарны администрациясыны пресс – службасы.

Жетишим

Аниуар Гедуев даражалы турнирни кубогун алгъанды

Махачъалада гёжеф Али Алиевни хурметине жораланып даражалы халкъла аралы турнир бардырылгъанды. Анга дунияны бек кючлю 150 спортчусу къатышханды. Эришиуде Россейни жыйымдыкъ командасыны санында къарыуун Къабарты-Малкъарны Урван районундан жыйырмаючжыллыкъ жаш Аниуар Гедуев да сынагъанды. 76 килограмм ауурлукъда анга киши тенг боллмагъанды. Бёш къыйын сермешде ол айтхылыкъ гёжефлени – дунияны кубогуну иеси Камал Маликовну, Алиевни хурметине жораланнган быллтыргъы турнирни алчысы Ислам Цороевни, финалда уа халкъла аралы эришиуледе биринчиликни ычхындырмай келген Мусса Муртазалиевни хорлагъанды.

Аниуар алтын майдалгъа, турнирни кубогуна бла дипломуна, «Лада-Приора» машинагъа, беш минг долларгъа эм алтын къол сагъатха тийишли болгъанды. Спортчуну тренерле Арсен Закуев бла Арсен Хасанов юйретедиле.

Светлана ГАУНОВА,
КъМР-ни Спорт эм туризм министерствосуну пресс-службасы.

Криминал

Насыпха, адам ачымагъанды

25-чи майда кече сагъат ондан 15 минут озгъан болур эди, КъМР-де МВД-ны патруль-пост службасыны полкуну эки къуллукъчуу «УАЗ» автомашина бла Нальчикде Ватутин орамда 2-чи номерли юйню къатына жете баргъанлай, уллу чачылыу болгъанды. Тинтиуле кёргюзтгенлерине кёре, аны 200 грамм тротил кючю бар эди. Насыпха, адам ачымагъанды.

Ол аманлыкъ ишни юсюнден следствие управлениясы оноучусуну тамата болушлукъчусу, юстициясы тамата советниги Татьяна Наужокова билдиргеннге кёре, КъМР-де следствие управлениясы Нальчикде следствие бёлюмю ол шартха кёре уголовный иш ачханды.

ХОРЛАМНЫ СОЛДАТЛАРЫ

Биринчи сермешде окъуна жигитлик кёргюзтгенди

Холамханланы Таусолтанны жашы Масхут бла биринчи кере танышшанымда, аны былай ышанлары кёп заманнга эсимде къалгъандыла. Сары шинли, ёсюмлю, келбетли кишини сабыр ауазы, къалай эсе да, кёлюнге хошлукъ береди. Мен аны жашау, аскер жолундан хапар билирге сюйгеними айтханымда, ол былай деди:

-Айып этме! Ийнеклени сауып бошагъандыла, сютню заводха эльтирге керекме. Эринмей эсенг, бирге бара, ушакъ этейик...

Алай бла Масхут да, мен да жолгъа атландыкъ. Ол сёзюн былай башлады:

-Мен къазауатны кюйсюзлюгюн эки кере сынагъан тёлюденме. Урушда окъ, аладан да бег а жюрек жараларын бирде сотур бола, бирде ашлана турадыла. Тамата къарындашым Боташ урушха кетгенде, мени кёкюрегине къысып: «Масхут, энди юйюрню ауарасы, колхоз ишни ауурлугъу да санга къаладыла. Уруш кёп бармаз, хорлам бизде болуруна ишкесизме, сен хайт де», - деген эди.

Оналтыжыллыкъ Масхут къарындашыны айтхан сёзлерине кертичи болду. Хар ишни кюнюн урушха атап, малчылыкъда урунду. Холам-Бызынгы районда «Красный партизан» колхозда алчы малчыланы санында

Солдан онгнга: Холамханланы Масхут Холаланы Магомет бла бирге.

атын махтау бла айтдыды.

Жукълан тюшюнде окъуна кёрмезлик, битеу миллетни титиретген кюн - 8-чи мартда - къошда ишлеген малчыла бла Масхутну да сюрюп келип, тыкъ толу вагонлагъа урдула. Юйдегилерин излерге къоймадыла.

Акмолинск областьда Вишневка станцияда сюрюнгюлени келтирген эшелон тохтагъанлай, ишге жарагъанланы темир жолда урунургъа атдыла. Анда беш ай ишлеп, атамы, анамы, эгечлерими къалай табайым деген сезим къайгъы Масхутну башын хайран этди. Чегем районда Нартан элде анасыны эгечиндан письмо алып, юйдегиси Къыргъызстанда Иссик-Куль областьха тюшгенин билди. Жолгъа атланды.

Новосибирск станцияда поезгде минерин сакъланнгъанлай, аскер патруль: «Кимсе, къайданса? Паспортунгу кёргюзт...», - деген-леринде, жаш темир жолда ишлегенине справкам барды деп, аны кёргюзтдю. Алайда патруль аны аскер комендатурагъа, андан а военкоматха элтди...

Ахлуларын, эллилерин излей чыкъан Масхутну къадар Ивановск областьда Киртач шахарда 28-чи хауа-десант бригадагъа келтирди. Алайда къысха аскер курсланы айырмалы бошагъанлай, аны уруш къыстау баргъан Австриягъа атдыла. Гитлерчи фашистле бла биринчи сермешде жигитлиги ючюн «За отвагу» деген сыйлы саугъаны да анда алды.

Масхут сёзге артыкъ чомарт тюйюлдю. Мени соруларыма сабыр ауазы бла къысха жууап береди. Миллетибизни зор бла кёчюрюп, халкъны душманы деген сыйсыз ат аталгъанын биле тургъанлай, уруш ёртеннге кесин нек атханын билирге сюйдюм.

Иш а былай болгъанды. Ол Новосибирскде аскер заводда алчы ишчилени санында кюнлюк иш мардасын эки кере толтуруп тургъанды. Военкоматха барып, кеси ыразылыгъы бла урушха кетерге повеска алып келгенинде, ол ишлеген цехни таматасы, Масхутну кесине чакъырып, военкоматха кьагъыт жазып, мында къалдырайыкъ деп юкрешгенди. Унамагъанды. Аны къой, мен кёчгюнчюме десе окъуна, урушха аллыкъ тюйюл эдиле.

Багъалы окъуучу, Холамханланы Абдуллаиу жашы Масхут гитлерчи фашистлеге къажау кюрешде хорламны келтиргенледен бирлериди.

КЪУЛИЙЛАНЫ Хусей.

Сейирлик адамла бла тюбешиуле

«Бери къайтмай къаллыкъ тюйюлме»

Озгъан ийыкъда Нальчикде уллу байрам болгъанды. Республиканы адыгъ шахары беш кюнню ичинде Россей Федерацияны кёп регионларындан келген жаш адамлагъа къонакъбайлыкъ этгенди. Ол да «Россейни студент жаз башы-2010» деген Битеуроссей фестивальны финалына къатышханла бла байламлы болгъанды. Аланы саны эки мингге жуукъ эди. Студентлени фахмуларына багъа берирге къыралда атлары айтылгъан, культураны, искусствону да белгили адамлары келген эдиле.

Аланы санында кёп болмай ара телевидения бла кёргюзтюлген «Брак по завещанию» деген телефильмде баш рольну ойнагъан актёр эм жырчы Александр Дьяченко да бар эди. Ол республикагъа жюрюп къуумунда келгенди. Ма аны бла болгъанды мени ушагъым.

-Александр Станиславович, хош келигиз шахарыбызгъа. Бу жолгъа дери болгъанмысыз мында?

-Сау бол. Бери, сизни шахаргъа, республикагъа да биринчи кере келгенме. Кёп эшитгенме Элбрусну, Чирик кёлню, Чегем чучхурланы юслериндене. Алай, жарсыугъа, аланы бирин да кёралмадым. Жюрини къауумунда болгъаным себепли эрттенлеклеринде ингир къарангысына дери да бойнума салынган борчну тап, тынгылы тамамларгъа кюрешгенме.

-Къалай эдиле да жаш адамланы фахмулары?

-Бери тебиреден алгъа тёрт кюнню ичинде къазауатны ишлеринде, репетициямы этерикме, Минги тауну тийресине барлыкъма, бир да болмай эсе да, канат жол бла ёрге чыгъарма, деген акъылда эдим. Жарсыугъа, болмады алай. Анга да къарамай, келгенимне сокъуранмайма. Нек дегенде студентле кёргюзтген ишле сейирлик эдиле.

Бизге, жюрини къауумуна, ол неда башха ишге багъа берирге бирде къыйын окъуна бола эди. Кёп ахшы зат алгъанма кесиме бу форумдан. Бери бек фахмулу жашла бла къызла келгенди. Ала сахнада кёрюзтген оюнлагъа къарагъанымда, жюрегим бек къозгъалгъанды. Мен фахмулу адамны кёрсем къуаныгъан этеме.

-Сени кёлюнге ушамагъан иш а болгъанмыды?

-Республика фестивальгъа бек тынгылы хазыр къаryнланнгады. Анга бир тюрлю чурум табарча тюйюл эди. Алай Битеуроссей жаз кёлю форумну ишине ара телевидениялы, къыралны башха регионларыны журналистлери къатышмагъанларына уа бек сейир этгенме. Биз Кавказдан узакъда, аны юсюнден жаланда анда чачдырдыла, анда ёлтюрдюле дегенча къоркъуулу, осал хапарла эшитип турабыз. Иги ишлени юсюнден а бир зат да айтылмайды.

Быллай форумла уа ол тюрлю кёз къарамны башха этерик эдиле. Дагъыда къайтарып айтыргъа сюеме, бери келген жаш адамла бек фахмулула, бек аламатла эдиле. Кавказда, бютюнда бег а Нальчикде, тынчлыкълы жашау болгъанын кёпле билселе, бери минг бла жарым угъай, андан да кёп адам келлигине ишекисзе.

-Бизни республиканы адамларыны юсюнден а не айтыргъа боллукъса?

-Къайсы миллетте, къайсы халкъгъа, жерге да аны адамларына кёре багъа бериледи. Мында турганг беш кюнню ичинде бир осал адамгъа тюшдеменге. Керти да, жомакълада айтылгъанчады къонакъбайлыгъ а. Жарыкъ адамла, ышармай сёлешмейдиле. Аны бла бирге уа кеслерини багъаларын билген, ёхтем халкъла. Малкъарлыла, къабартылыла бла да тюбешгенме, жарсыугъа, къайсы ким болгъанын англыаялмайма, аланы хар бири да орусча ариу, тап сёлешедие.

Миллет тепсеулеригиз а! Не гитче сабийчик да аламат тепсейди, бек хычыууунду. Мен «Балкарины», «Кабардинканы» да тепсегенлерине улуу сейир этип, сюйюп къарагъанма. Республикада, манга айтханларына кёре, кёп миллетлени келечилери, бир бирлери бла жарашып, мамырлыкъда жашайдыла. Ол да сукъланырча шартды. Шахарыгъыз ариуду, тазады, тёгеректе гюлле, юлюоле, теркеле да кёпдюле. Мен Россейни кёп регионларында, тыш къараллада да болгъанма, алай Нальчикни уа бек жаратханма.

-Онг болса, дагъыда келип, таула тийресинде, Чирик кёлню бойнунда неда Чегем чучхурланы къатында да солур муратынг а бармыды?

-Сёзсюз. Бу жол онгум болмагъанды. Алай билеме, мында тынчлыкъдыды, къонакъбайлы, чомарт халкъла жашагъанларын да. Бир онг табып, бери келмей къаллыкъ тюйюлме.

-Александр Станиславович, ёз жашауунгу юсюнден да айтсанг эди. Юйдегилимисе, сабийлеринг бармыдыла?

-Мен алыкъа юйдегили болалмагъанма. Анам, аны аты Любады, бек сюе эди юйдегили болсам, алай, нек эсе да, мен ашыкъмайма. Къадарым жетген болмаз, баям. Бусагъатда жанры рольларым кёпдюле. Режиссёрла ишлерге да чакъырадыла.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

СУРАТДА: автор бла Александр Дьяченко.

Кёрмюч

Поэзияны кёгюнде жарыкъ жулдуз

Бу кюнледе 70 жыл боллукъ эди дуниягъа аты айтылгъан поэт Иосиф Бродскийге (1940-1996 жж.). Ленинградда тууп ёсген жаш къабыр юлюшын а Венецияда тапханды.

Аны къадары бек къыйын болгъанды. 1972 жылда ол тыш къыралгъа къысталады. Ата журтунда аны бир китабы да басмаланмагъан эди, бир жерге ише да алмай эдиле. Чюйютлю болгъанын а ачыкъдан кёзюне дертлет айта эдиле. Алай ол а, Америкагъа кетип, кёлсюзлюкге берилмегенди. Кёп жазгъанды, ишлегенди.

Миллет библиотекада бу закий поэтни юбилейин белгилеген китап кёрмюч къыралгъанды. Ол толу хапар береди Бродскийни жашауну, ишини да юсюнден. Газетледе, журналлада кёп басмаланнгандыла анга аталгъан статьяла.

Тыш къыраллада ол хапарла, пьесала, назмула да жазгъанды, тилманчлыкъ ишла бла да кюрешгенди. «Остановка в пустыне», «Конец прекрасной эпохи», «Урания», «Часть речи» деген эм башха китаплары бла белгили болгъанды.

70-чи жыллада СССР-ден къысталгъанла, кеслери кетгенле да бек кёп эдиле. Ол замандла аланы сатхычлагъа санагъандыла. Мындан кете тууп, ёмюрде бери къайтыргъа, тансыкълыкъларын алыргъа, ата-аналарын, жууукъ-тенгларин, ата журтларын кёрюрге онг болмазын ангылай эдиле. Анда эди бушуулу сезим, учузлукъ да бардыла деп.

Биринчи кере аны милициясы бёлюмюне 1964 жылда келтиредиле: аясуз тюйюл, иегилерин сындырадыла, азап чекдиредиле. Ол артыкълыкъны кёпорагмай, Иосифни да жореги тутады. Анга ол заманда жаланда 24 жыл бола эди. Бир ауукъдан а аны, шашхынла жатхан больницагъа жатдырып, бек къыйнайдыла. Андан сора бир талай жылгъа Архангельск областьха тутмакъ болумда жашаргъа (ссылкагъа) иедиле. Ма ол затланы сынатып къысмучуну тыш къыралгъа.

Америкада уа Мичиган штатны университетинде, колледжледе устазлыкъ ишни бардыргъанды, поэзия тюбешиулеге къатышханды. Иосиф Бродский, орусчадан сора, ингилиз тилде да жазгъаны себепли анга назмуларын, башха адабият чыгъармаларын басмалауда чырмау болмагъанды. Юйюр жашау бла насыбы тутмагъанды, адабиятда уа, атын айтдырып, 1987 жылда бек сыйлы – Нобель саугъаны алгъанды.

Алай 24-жыллыгъында Ленинградда болгъан инфаркты аны ауруулу этген эди. Кеси да 56-жыллыгъында алышханды дуниясын. Осуятына кёре, Венецияда асырагъандыла. Аны поэзиясы уа ата журтуна къайтды, битеудуния поэзиясны черегинде кеси жерин тапды.

БИТТИРЛАНЫ Аминат.

БАЙРАМ

«Сабийликни планетасы»

Элбрус районда сабийлени бла жаш адамланы чыгъармачылыкъларыны арасы жыл сайын аллай аты бла байрам къурайды. Ол чыгъармачылыкъны кёп тюрлю жанына кёре сабий биригиуледен эки жыйырмасына жюрюгенлени озгъан кезиную ичинде не затха юйренгенлерини юсюнден отчётларыды дерге боллукъды.

Бу жол а Къулийланы Къайсын атлы Культура дворецде уллу отчёт концерт болгъанды. Ол сабийлени, къошакъ билим берген педагогланы бла ата-аналары, керти да, байрамларына айланнганды. Аны башлардан алгъа жыйылгъанла фойеде къуралгъан кёрмюч бла шагъырейленгенгиде. Анда сабийле кеслери жаращдыргъан затланы кёргюзтгенди: коллажланы, бисер бла омакъ жасалгъан, эшилген жумушакъ иллюланы, дагъыда башхалары.

Миллет тепсеулени ансамбли «Эльбрус» шёндюгюню тепсеулени юлгюлю ансамбли «Крез», «Эртте айныну шоклу» сабий биригиуде юйренгенле, «Затейник» гинжи театр, «Каприз» дуэт, «Ералаш» жыр къауум эм башха чыгъармачы коллективле бла солистле кеслерини номерлерин Уллу Хорламны 65-жыллыгъына бла Устазны жылына атагъандыла. Сабийле кёргюзтген эртте тойда этилиучю адетлени бла малкъар тилде салынгган спектакльни барысы да бек жаратхандыла. Кийим бичерге бла тигерге юйреттен биригиуге жюрюген къызыкъына кеслери тикген кийимлени жангы коллекциясына да къууанчха келгенле иги эс бургъандыла.

Байрамда «Информатика», «Парикмахер иш», «Къонакъ юйню сервиси», «Ресторан бизнес», «Медицина эм биз» деген сабий биригиуледе окъуучу курсун жетишимли бошагъан эмда экзаменле бергенледен отуз алтысына «Мастер» деген атна аталгъанларына шагъатлыкъ этген къагъытла берилгендие. Тюрлю-тюрлю конкурслада, фестивальлада бла эришиуледе кеслерин иги жаны бла кёргюзтген жашчыкъна бла къызчыкъла саугъала алгъандыла. Сабийлени бла жаш адамланы чыгъармачылыкъларын айнытыуну арасына бек иги педагоглары да саугъа къоллу болгъандыла.

А. ТАЛАЕВ.

ЖУУАПХА ТАРТЫУ

Эркинликге бууунлукъ бла чек саллыкъдыла

Правительствону мындан алгъараклъа къабыл этилген бегиминде айтылгъаныча, жууапха тартылгъан аманлыкъчыланы бууунларына неда инчиклерине аланы къайда болгъанларына контроль этилиучю жалчытырлыкъ бууунлукъла салынырыкъдыла. Жууапха тартыуну толтрууну федеральный службасыны келечилери «Известияны» Медиа-арасында бардырылгъан пресс-конференциялырында айтханларыча, аллай бууунлукъла бийиш окъуна сюд этилген он мингле бла саналгъан адамлада орналтыллыкъдыла.

Тыш кёрюмдюсюнде алай уллу энчиликлери ачыкъланмагъан «электронный бууунлукъ» деген аты болгъан бу аппаратны ичинде къыйын устройстволаны толу комплекси орналтылгъанды, ол а тутмакъ къалайда болгъаныны эм къайда бара тургъаныны юсюнден хапар билдиргенлей турады. Ол, биринчиден, жасы бауу эм уллу цифербларты болгъан сагъатха ушайды эмда касселаты аудиоплеер тенгли бир уллулугъу болгъан навигациялы модульду.

Бу модуль къалайда болгъанын кёп тапкалы ГЛОНАСС билдиреди. Бууунунда неда инчигинде быллай бууунлугъу болгъан адам модульдан 100 метрден артыкъгъа бир жанына кетгенлей, Жууапха тартыуну толтургъан федеральный службаны культына сигнал бериледи. Алайды да, бууунлукъну иеси, юйден чыгъа туруп, жаланда чыракъны ёчюлтюргге эм итиную тоздан чыгъарыргъа унутмагъандан сора да, багъалы коробкачыкъны биргесине алыргъа кереклисин да эсинде къаты тутаргъа керекди.

Болсада технология адгана ары игилендирилгенлей турлукъду.

- Биз быллай ишге да жолукъгъанбыз: бууунлары бек иничге тиширыула бууунлукъну кольларындан чыгъарып да къояладыла, - дейди **ФСИН-ни (Федеральная служба исполнения наказания) тутмакъда адамдан айырылып къармакъгъа салынып турмагъан аманлыкъчыланы жууапха тартылыуларын къурагъан Управлениясы начальниги *Татьяна Никитина***.– Ол себепден а бууунлукъ тиширылары инчиклерине орнатылады. Болсада олсагъат окъуна жангы проблема чыкъгъанды – аппарат инчигине орнатылгъан тиширыугъа бийик башлы чурукъну киерге жарамайды. Ол себепден а устройствону чыгъарып башлардан алгъа, биз аны конструкциясын тиширыулагъа аякъ кийимлерин киерге чырмау этмезча жарашдырлыкъбыз.

- Устройствону жангы тёлюсю тутмакъладан модульну биргелерине жюрютюню излерик тюйюлдю, - деп ангылатады **ФСИН-ни инженер-техника жаны бла жалчытхан баш араны начальнигини орунбасары *Эрикс Микожан***. – Бууунлукъ бир кезиную ичинде маяк да, гитче навигациялы система да боллукъду.

Бууунлукъна асламысында тутмакъда эркиниликлерине чек салынып олтурургъа тийишли аманлыкъчылагъа деп чыгъарыладыла – ала жууапха тартыуну жангы тюрлюсюнде бийыл 10-чу январьдан бери хайыранылладыла. Сюд бла жууапха тартылгъанла «жарым эркинликли» режимде жашайдыла.

- Хар тутмакъгъа эркиниклерине чек салыуну энчи амаллары жарашдырыладыла, - дейди Татьяна Никонова. – Тутмакъланы бир кааумлары 20.00 сагъатдан 06.00 сагъатха дери юйлеринден чыгъаргъа эркин тюйюлдюле, башхаларына, акъылбалыкъ болмагъанлагъа къажау аманлыкъ ишни этгенлеге, школлагъа эм сабий садлагъа жуукъ жерледе болургъа жарамайды, ючюнчю къауум а адамла кёп жыйылгъан жерледе бардырылгъан ишлеге къатышыргъа эркин тюйюлдюле. Бу тюрлю жууапха уа жаланда гитче эм орталыкъ ауурлукълары болгъан аманлыкъ ишлени этгенле тартыладыла. Бизи мурат этгенден, аллай аманлыкъ ишлери ючюн жууапха тартылгъанла 75 мингге адам боллукъдула, келир жылда уа 150 мингге жетерикдиле.

«Известия» газетден.

Профилактика

Сакълыкъ - къоркъуусузлукъну башыды

Элбрус районда от тюшюуге къажау федеральный службаны отряды эм отдан сакъланыуну къырал надзоруну жер-жерли бёлюмю элледе кезиуден кезиуге дайым профилактика мадарла бардыргъанлай турадыла.

Аллай профилактика мадарладан бири кёп болмай Тырнауз шахарда да бардырылгъанды. Элбрус районда от къоркъуусузлукъну инструктору Отаралны Фатима билдиргенге кёре, отдан сакъланыуну 10-чу, 12-чи, 24-чю бёлюмлерини энчи составлары, шахарны 6-чы номерли орта школуну от тюшюуге къажау дружинасы да бирге юйлеге айланып, адамла бла отдан сакъланыуну юсюнден ушакъла этгендие, сакъ болургъа кереклисин эсгертгендие.

Андан сора да, шахарны башха школларында эм сабий учреждениялырында отдан сакъланыуга аталып конкурсла, викторинала боллгъандыла, сочиненияла жазылгъандыла, спорт оюнла бардырылгъандыла. Алада хорлагъанла грамотала, саугъала алгъандыла.

Анатолий ТЕМИРОВ.

Тил илму

Адабиятдан бла фольклористикадан бир къауум терминле

Бюгюнлюкде ана тилде китапла, газетле, журналла басмаланадыла, тилибизни илму жана бла тинту, окъутуу-методика ишле, телевидение эм радио бериуле бардырыладыла.

Адабиятдан, тилден орта школлагъа, колледжлеге, вузлагъа деп жангъытлыш программала, окъуу китапла чыгъарыладыла. Бу затла терминологияны айнытыугъа уллу себеллик этгенле. Ол затла терминологиялы айнытыугъа уллу себеллик этгенле. Ол затла терминологиялы айнытыугъа уллу себеллик этгенле, тилни ёсе баргъанын кёргюзтедиле.

Болсада бу ишде алыкъа кемчиликле бардыла. Сёз ючюн, биюпонлюкде биз хайырланып турган талай термин кеси тилибизде жюрюмюлмейди. Ала, орус тилни юсю бла келип, асламысында калька формада хайырланыладыла. Бусагъатда, илмуда башха тилден алынган терминледен зсе, калькаланы (кёчюрмелени) игите санайдыла.

Жарсыугъа, бир-бир илимле, устазла, жазыу иш бла юкрешгенле тилде тохташхан терминлени орунларына кеслери жаращдыргъан, неда магъана жаны бла келиштген, орус тилде жюрюген сёзлени, терминле этип, тилге кийиригге бек сюедиле. Аны бла байламлы тилде тохташхан, адабият фольклористика терминлени бир къауумун газет окъуучуланы сюзюулеригне бериуно тюзге санайма.

Адабият терминле: айбат адабият - художественная литература, белги – символ, бёлюм – акт, гылыу – ритм, гоккачалыу – идиллия, жаз тил – метонимия, жалгъан ат – псевдоним, жашыртын – аноним, жууап – реплика, жютю сёз – афоризм, зарфлама – издание, юбилею сахна чыгъарма – комедия, кюлкюлю къысха пьеса – интермедия, къысха хапар – новелла, кесамат - критика, рецензия, кёбелей – фантазия, къажаулукъ – конфликт, къайтарма – рефрен, ордума – гипербола, масхара – сатира, мысыл - сарказм, сес – инстинкт, туудурма – олицетворение, тёрттизгинле – рубаи, тауун шакъылыкъ – аллитерация, чам халда жазылгъан къысса статья – фельетон, чам, лакъырда – ирония, эриклеме – пародия.

Фольклористика терминле: айтыу – предание, алгъыш – благопожелание, булжутуула – потешки, ётюрюк – небылица, жашау – быт, жашау жомакъла - бытовые сказки, жора – предположение, жораланнъкъ тюш - толкование сна, жоралау – посвящение, зикир - духовное песпонение, ийнар - лирическая песня, къаргъыш – проклятие, къозутуу – дразнилка, мажюсюлюк – язычество, махтау жыр – ода, миф жомакъ - мифологическая сказка, насийхат хапар – притча, сарнау – плач, сануала – считалки, сандыракъ – частушка, тамаша жомакъ - волшебная сказка, тамсил – басня, таурух – сказание, тилбургъучъ – скороговорка, тилек – мольба, окъуя - легенда, фитна дууа – заговор, халкъ айтыу – поговорка, ырыс - табу, запрет.

МАХИЙЛАНЫ Людмила, филология илмуланы кандидаты.

КЕНГЕШ

Уллу кёллюлюкден къутулургъа

Бахсан шахарда эм Бахсан районда иги кесекден бери оперативный болум республиканы кёп жеринден эсе осалды. Алада уллу эм бек уллу аманлыкъчылыкъны саны ёсгенди, ол санда экстремистле, террорла, чабыууллукъ этгенле, мурдарла, тонаучла, сауут кючню хайырланыучула баш кётюре башлагъандыла.

КъМР-де МВД-ны пресс-службасы билдиргенге кёре, бу кюнледе ич ишлени министрини кабинетинде болгъан кенгешде Бахсан шахарда бла Бахсан районда криминоген болумну игилендириую, адамланы аманлыкъчыладан къорулауну юсюнден сёз баргъанды. Анда ич ишлени министри Юрий Томчак милиция кесини борчун тийишлисича толтурмагъанын айтханды. Тинтиу ишлени кезиуюнде аллай кёмчиликле кёп болгъанлары ачыкъланнгандыла. Алайды да, бу эки бёлюмде да къурау ишни тамыры бла тюрлендирирге керек болуп турады, дегенди ол.

КъМР-де ич ишлени министрини буйруугъу бла Бахсан шахарда ОВД-ны жангы начальнигине милиционы полковниги Арсен Отаров саланнганды. Эндиге дери уа ол Урван районда ОВД-гъа башчылыкъ этгенди.

А.М. Отаров 1956 жылда 3-чю октябрьде Къарагъач элде тууганды. Ол СССР-ни МВД-сыны бийик школун бошагъанды, ызы бла СССР-ни МВД-сыны Академиясын. 1985 жылдан 2005 жылгъа дери КъМР-де МВД-ны системасында кёп оперативный бёлюмледе къуллукъ этгенди, ол санда КъМР - де МВД-ны уголовный розыск управлениясыны начальниги болгъанды. Ызы бла Бахсан РОВД-гъа, Нальчикде 1-чи ОВД-гъа башчылыкъ этгенди. Кишилики ордени бла саугъаланнганды.

Кенгешде е сёлеше, Бахсан шахары прокурору Ануар Каскулов милицияны бёлюмюне жангыдан салынгган таматасына хар не жаны бла да болушургъа таукеллигин айтханды. Министрни заместители КъМР-де МВД-да следствие управлениясы начальниги Мухарби Афашагов былай дегенди: «Бандитле властьха толу кючлери бла ишлемеген жерде чыгъадыла. Жаланда кюч ведомствола бла болумну тюзетирге кёлдан келлик тюйюлдю». Бахсанда милицияны опорный пунктларындан жангыз бирини иш кёллюлюку болмагъанды.

Милициячыланы, районну прокурорну заместителини ёлтюрюлгенлери къоркъуусузлукъ жалчытылмагъанынданды, уллу кёллюлюкденди.

-Бахсан районну милициясы ,- дегенди Арсен Отаров,- республиканы ич ишлерини органларын хар заманда иги жаны бла кёргюзтгенди, мындан арысында да алай боллукъду.

Юрий Томчак, жууукъ заманда бек алгъа тамаманлыкъ борчланы юслериндене сёз баргъанда, терроррулукъгъа, экстремизмге къажау кюрешге айырып эс бургъанды, Къабарты-Малкъарда тынчлыкъ, жарашылыкъ болур ючюн, право низамны сакълаучу органланы, властланы эм жамауатны кючлерин бирикдиригге керек болгъанын айырып чертгенди.